

Husztai Éva

Társas kapcsolatok Nyíregyházán

Talán joggal kérdezi az olvasó, hogy miért fontos az, milyenek a társas kapcsolataink. Talán mindenkinek – de legalábbis a társadalom nagyobb részének – evidens az, hogy családban, barátok között él, hiszen, mint ilyen, társas lény. Manapság azonban azt is tudjuk már, nem mindegy, hogy az egyént milyen szűkebb és tágabb kör, közösség veszi körül. Több kutatás mutatott már rá arra, hogy a családtagok és a baráti kör nyújtotta biztos légkör elengedhetetlen feltétele az elégedettség érzésének (Utasi, 2008).

Ha bárkit megkérdezzünk arról, mit is jelent számára a család fogalma, mindenki tud valamilyen definíciót adni. Ugyanígy van a barát fogalmával is az ember. De vajon tényleg tudjuk, hogy mit is jelentenek mindennapjainkban ezek a fogalmak?

És ami fontosabb most számunkra: tudjuk, hogy milyen kapcsolati hálóval rendelkeznek egy megyei jogú város polgárai az új évezredben? A következő írás erre a kérdésre keresi a választ.

Jelen tanulmány a 2008-ban lebonyolított Nyíregyháza Város Életminősége kutatás adatbázisára támaszkodva próbál képet alkotni arról, hogy mennyire integrálódott be a helyi közösségbe egy átlag nyíregyházi polgár, milyen kapcsolati potenciálokkal rendelkezik. Ennek során lesz szó a barátok számának alakulásáról, a társas támogatás működéséről, valamint a közösségi lét néhány dimenziójáról.

A nyolcvanas évek második felének vizsgálati eredményei (ISSP 'social network'-1986. Utasi) azt mutatták, hogy „a családi és rokonsági szálak nagyobb arányát regisztrálhattuk hazai körülmények közt, míg az egyéb kapcsolatokon belül a munkahellyel összefüggő, munkatársi viszonylatok nagyobb, az intézményeken kívüli baráti, ismerősi jellegű kontaktusok alacsonyabb arányát állapíthattuk meg” (Angelusz-Tardos, 1998).

A vizsgálatot 1993-ban, tehát a rendszerváltás után pár évvel ismételték meg, és ennek tapasztalatai szerint „míg a hálózati erőforrások szerepe általában véve megnőtt az információkhoz, javakhoz való hozzájutás különböző területein, az intim, emocionális szálakat is magukba foglaló baráti kontaktusoké csökkent. A Magyar Háztartás Panel 1993-as és 1997-es adatai szerint a négy év során 7,1-ről 4,5-re csökkent a megjelölt barátok száma, és „20-ról több mint 30 százalékra nőtt a saját bevallásuk szerint baráttal egyáltalán nem rendelkezők aránya” (Angelusz-Tardos, 1998).

A társas támogatás olyan interperszonális tevékenységek összessége, amelyeket a következők közül legalább egy jellemez: 1. emocionális támogatás, 2. kognitív megerősítés, 3. instrumentális segítségnyújtás.

A társas kapcsolatokat vizsgálva Granovetter (1983) alapján különbséget tehetünk erős és gyenge kötések között. Az erős kötések jelentik a családtagokat, közeli hozzátartozókat, bizonyos esetekben a legjobb barátot. Gyenge kötésként a távolabbi rokonok, munkatársak, ismerősök jelölhetők meg. A társas támogatásnak, a társas környezetnek fontos szerepe van a társadalmi kohézió megvalósításában. Ahhoz, hogy valaki a társadalom részének érezze magát, kellenek a társak, a viszályjelzések. A társas kapcsolatoknak tehát mentálhigiénés szerepük is van.

„Ugye, mi jó barátok vagyunk?” A barátságról.

A nyíregyházi vizsgálat során mi is feltettük azt a kérdést, amely a barátok számára kérdezett rá. A megkérdezettek átlagosan 5,52 barátról számoltak be. Ahhoz, hogy képet kapjunk arról, hogy ez sok vagy kevés, az adatot össze kell vetnünk néhány egyéb kutatásból származó információkkal. Az alábbi tábla mutatja, hogy országos viszonylatban mit is jelent ez az átlagos barátszám. Láthatjuk, hogy a 2007-es, országos adatokhoz képest némiképp alacsonyabb városunkban az egyének barátainak átlagos száma.

1. táblázat: A barátok átlagos száma

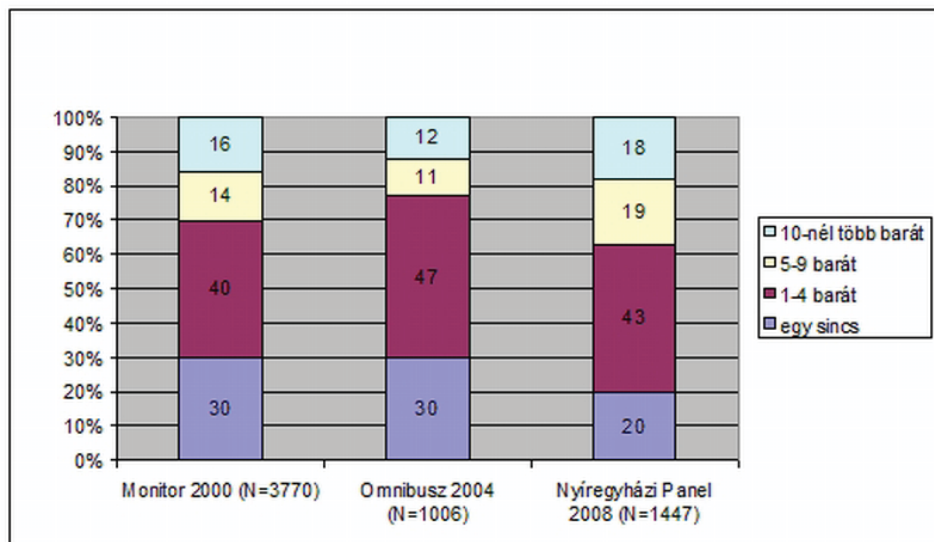
	Hány barátja van Önnek? (2007 – ország)	Hány barátja van Önnek? (2008 – Nyíregyháza)
Átlag	6,16	5,52
Medián	3	3
Szórás	11,575	11,43

(Forrás: Magyar Háztartás Panel; a táblázat a HÉV 2008 jelentés alapján készült)

Érdeemes felhívni a figyelmet azokra, akik úgy nyilatkoztak, nekik nincs egy barátjuk sem. Ez a nyíregyházi mintában minden ötödik embert érint. Azoknak, akik bevallásuk szerint nem rendelkeznek egyetlen baráttal sem, egyrésztől nagyon sivár lehet az életük, másrésztől, pedig nem jutnak hozzá olyan lényeges erőforrásokhoz, amit a barátok hivatottak szolgálni.

Azt a kérdést tehát, hogy „Hány barátja van Önnek?” több hazai kutatásban is alkalmazták már. A következőkben ezeknek a kutatásoknak az eredményeivel vetjük össze a nyíregyházi adatokat.

1. ábra: Hány barátja van Önnek? (%)

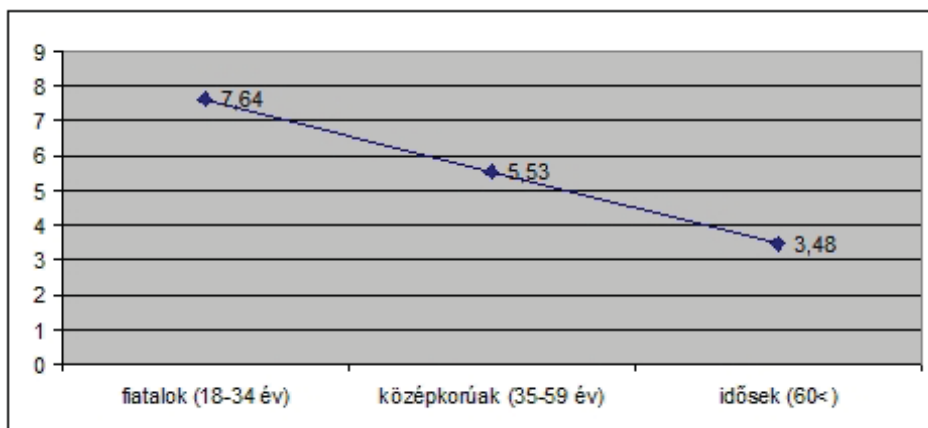
(Forrás: Albert-Dávid, 2007)

Országosan majdnem minden harmadik ember mondta azt a megkérdezés alkalmával, hogy nekik egyetlen barátjuk sincs. A nyíregyházi adatok ennél kicsit jobb képet mutatnak, a megkérdezettek 20 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nincs barátja. Az 1–4 baráttal rendelkezők aránya – akik egyébként mindhárom adatsorban a legnépesebb táborat alkotják – országosan növekvő tendenciát mutat. Ehhez képest némiképp elmarad a városi arány. Az 5–9 baráttal rendelkezők aránya országosan csökkenni látszik, Nyíregyházán pedig az országosnál nagyobb arányban számoltak be 5–9 barátáról. Ha az országos tendenciákat figyeljük, a tíznél több baráttal bírók aránya is csökken, ehhez képest a városiak közül többen tartoznak ebbe a kategóriába. Az adatok arra utalnak, hogy hazánkban egyre csökken a sok baráttal rendelkezők aránya, mely tendencia nem egyedülálló, hiszen a nyugati országokra is az jellemző, hogy egyre inkább beszűkülni látszik az emberek személyes kapcsolati hálója.

A következőkben azt vizsgáljuk, milyen tényezők befolyásolják azt, hogy valakinek hány barátja van.

A megkérdezett kora

Az országos tendenciáknak megfelelően, adataink szerint is az egy adott korosztályhoz való tartozás határozza meg a legerőteljesebben, hány baráttal rendelkezik valaki: minél idősebb, annál kevesebb baráttal bír. Ha három kategóriát – fiatal, középkorú, idős – vizsgálunk, egyértelmű az életkor növekedésével párhuzamosan megmutatkozó csökkenő barátszám.

2. ábra: A barátok átlagos száma korosztályonként (átlag)

Ha tovább bontjuk a meghatározott korosztályokat, még inkább észrevehető az idős korrallal járó „barátvesztés”. Mintánkban a legtöbb barátról a legfiatalabb megkérdezettek számoltak be: a 18–19 évesek átlagosan 20 baráttal rendelkeznek, mely kétszerese a még ugyancsak fiatalnak mondható 20–24 évesek barátainak számának.

Míg Nyíregyházán a 18–25 éves korosztály átlagosan 10 baráttal bír, országosan a 25 év alattiak átlagosan csak 7 barátról számoltak be. Ha a baráttal nem rendelkezőket vesszük figyelembe, akkor is jobb képet mutat a városi fiatalság barátkozó kedve: Nyíregyházán a vizsgált korosztály 5 százaléka, országosan 10 százalék mondta azt, hogy nincs egyetlen barátja sem.

Megfigyelve a Nyíregyházán élő 26–35 éves korosztályt a barátok számának alakulása tekintetében, láthatjuk, hogy nálunk is jellemző az az országos tendencia, miszerint a „karrier és családalapítás kezdeti időszakában a barátok száma jelentősen csökken” (Albert-Dávid, 2007: 144).

A 75 évesek és a tőlük idősebbek Nyíregyházán átlagosan 5,7 baráttal rendelkeznek, míg országosan átlagosan 2 barát jellemző ebben a korosztályban. A városban a 75 év feletti 18 százaléka nem rendelkezik egyetlen baráttal sem.

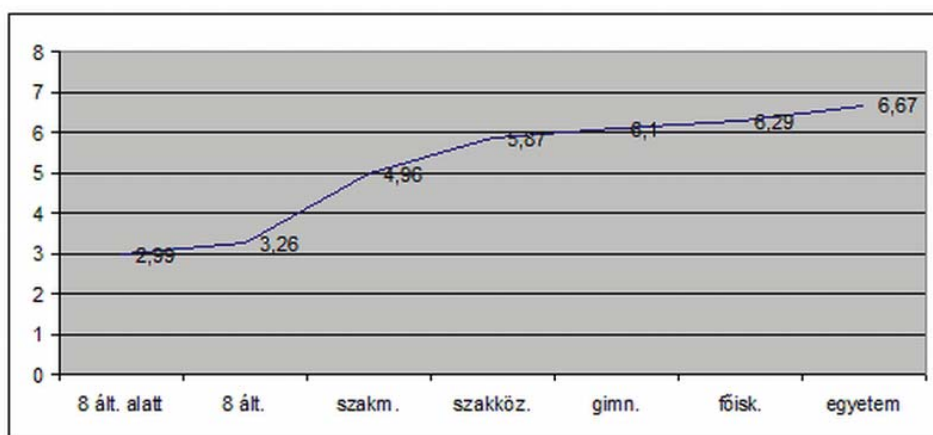
Az, hogy az idősek kevesebb baráttal rendelkeznek, több okkal is magyarázható: az életkor előrehaladtával egyre kevesebb esélyünk, lehetőségünk van új emberek megismerésére és a régiekkel való kapcsolattartásnak is lehetnek biológiai, fizikai nehézségei: az izolálódás veszélye egyre nagyobb.

Az idősek „barátvesztése” azonban nem törvényszerű és nem is jellemző minden társadalomra: Albert Fruzsinaék például arról számolnak be, hogy az Egyesült Államokban, Kanadában, és Új-Zélandon több baráttal bírnak az idősebbek, mint a fiatalok. Európában csak Svájc mondhatja el magáról mindezt (Albert-Dávid, 2007).

A megkérdezett iskolai végzettsége

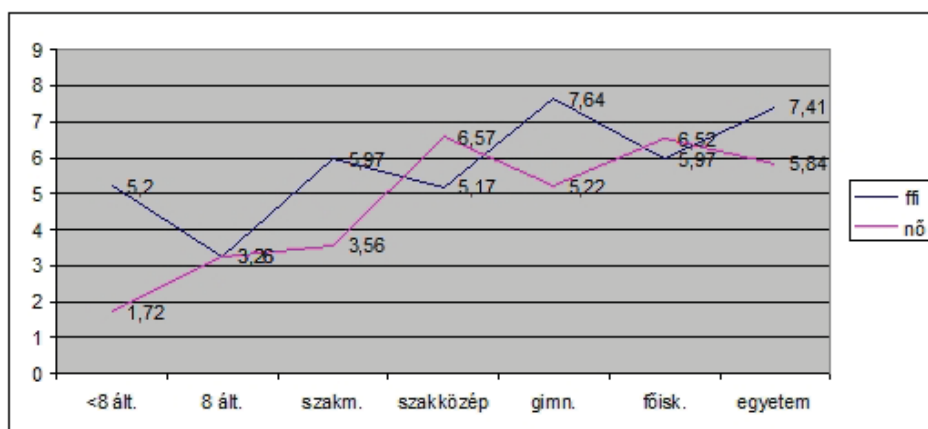
Az iskolai végzettség is meghatározó a barátok száma tekintetében: minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál több barátja van. Ez a jelenség országosan is megfigyelhető, ugyanakkor, ha az elmúlt évek tendenciáit vizsgáljuk, a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők barátainak számának folyamatos növekedéséről lehet beszámolni. A 3. ábra a városi kutatás eredményeit mutatja, melyen jól látható, hogy az egyre magasabb iskolai végzettség egyre több barátot vonz.

3. ábra: A barátok átlagos száma az iskolai végzettség szerint

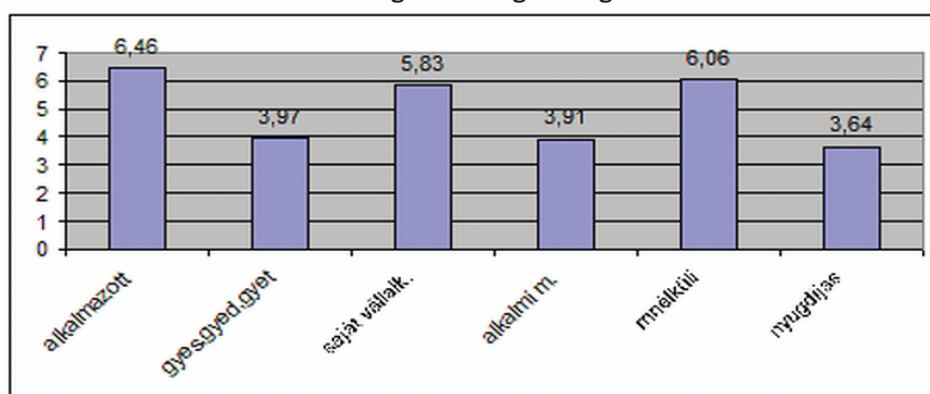
Figyelembe véve az iskolai végzettséget és a megkérdezett nemét, láthatjuk, hogy a szakközépiskolai és főiskolai végzettséggel rendelkezők körében a nőknek, egyébként pedig a férfiaknak van átlagosan több barátjuk.

4. ábra: Átlagos barátság szám a nemek és az iskolai végzettség szerint

A megkérdezett gazdasági aktivitása

A gazdasági aktivitást tekintve azt gondolhatnánk – és más, országos felmérések alapján azt várhatnánk – hogy a munkanélkülieknek jóval kevesebb barátjuk van, mint az alkalmazottaknak. Az adataink ezzel szemben arról árulkodnak, hogy Nyíregyházán a munkanélküliek is viszonylag magas átlagos barátszámmal rendelkeznek.

5. ábra: A barátok átlagos száma gazdasági aktivitás szerint

(Chi-square=1171,122; DF=10; p<0,001)

Ha jobban megvizsgáljuk, mi lehet ennek a hátterében, akkor azt tapasztaljuk, hogy a megkérdezettek kora és gazdasági aktivitása között nagyon erős és szignifikáns összefüggés van. Ez azt jelenti, hogy a mintában a munkanélküliek zömében fiatalok, akik nyilvánvalóan több barátal rendelkeznek korukból kifolyólag.

Azok viszont, akik sokat dolgoznak és munkájuk szinte mániájukká válik, jó úton haladnak afelé, hogy valós kapcsolataik megszakadjanak, vagy esetleg ki se alakuljanak, illetve a már kialakultak sem tudnak megerősödni, ha nem invesztálnak megfelelő tőkét (pl. idő) a kapcsolat fenntartásába (Utasi, 2008).

Az alábbi táblázatban néhány demográfiai kategórián belül figyelhetjük meg a barátok átlagos számának alakulását az országban, valamint városunkban. Láthatjuk, hogy Nyíregyházán minden vizsgált kategóriában rendre elmarad a barátok átlagos száma az országostól. Ez alól egy kivétel van: a 44 év feletti aktív nők esetében a nyíregyháziak valamivel több barátról számoltak be.

2. táblázat: A barátok átlagos száma a gazdasági aktivitás és nemek szerint

	Országos 2007*		Nyíregyháza 2008	
	Átlag	N	Átlag	N
44 év alatti aktív férfi	11,4	356	7,61	258
44 év alatti aktív nő	8,1	285	7,15	237
44 év feletti aktív férfi	7,1	231	4,55	161
44 év feletti aktív nő	4,8	241	4,94	155
Munkanélküli	7,6	202	6,19	50
Háztartásbeli és egyéb inaktív	6,5	193	4,82	96
Nyugdíjas	4,4	833	3,66	435

(*HÉV 2008 jelentés)

Megvizsgáltuk azt is, hogy milyen társaságokból, körökből választanak a nyíregyháziak barátot. Általánosan elmondható, hogy leginkább olyanok közül választunk, akikkel valamilyen közös tevékenység vagy élethelyzet során találkozunk.

A barátok közül átlagosan 2,9 fő a munkatársak közül került ki, 2,2 a volt iskolatársak közül, 1,7 fő pedig a szomszédok közül. Ezek a választási arányok egyébként egybecsengenek az országos tendenciákkal is: leggyakrabban a munkatársak, majd a volt/jelenlegi iskolatársak, aztán pedig a szomszédok közül kerülnek ki barátaink. Korábbi kutatásokból (Utasi, 1990) tudjuk, hogy hazánkban, nemzetközi viszonylatban is igen magas a munkatársak aránya a barátok között, szívesen választunk azok közül, akikkel együtt dolgozunk.

Az, hogy a barátok között hányan vannak volt/jelenlegi iskolatársak, vagy szomszédok szignifikánsan összefügg az egyén iskolai végzettségével. Az iskolatársak jelenléte a barátok között az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan növekszik, azaz minél iskolázottabb valaki, annál jellemzőbb rá az, hogy jelenlegi vagy volt iskolatársak vannak a barátok között. Ez természetesen összefügg a korosztályokkal is, hiszen a fiatalok barátai között az átlagosnál jóval többen vannak az iskolatársak. A szomszédok említése a barátok között, pedig inkább az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők között fordul elő.

Az adatok szerint minél idősebb valaki, annál jellemzőbb, hogy az átlagosnál több szomszédot tart számon a barátai között. Ezek a tendenciák megegyeznek az országos adatokkal.

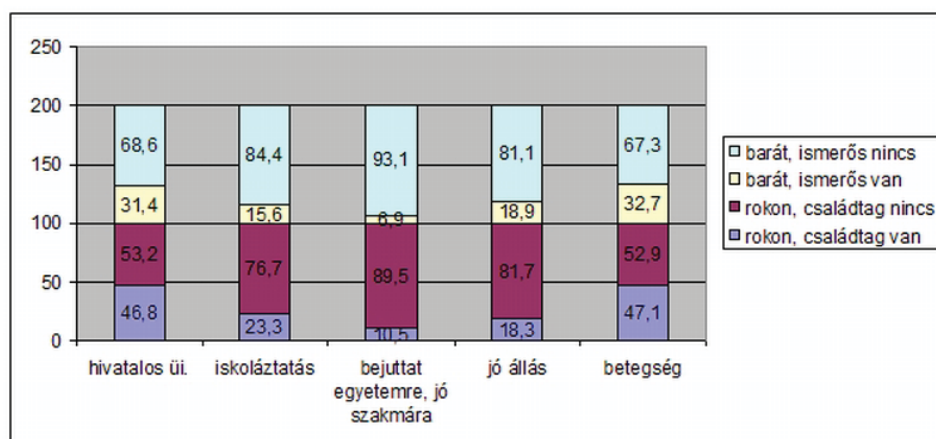
A mintánkban nem mutat szignifikáns összefüggést az iskolai végzettség és az, hogy az egyénnek hány jelenlegi vagy volt munkatársa van a baráti körben. Ez eltér az országos adatoktól, hiszen ott a szakmunkások és a felsőfokú végzettségűek körében jellemzőbb a barátok munkatársak közül választása. A nyíregyházi mintában a férfiakra jellemző inkább, hogy barátaik között volt vagy jelenlegi munkatársak vannak.

Az adatok alapján elmondható, hogy a megkérdezett iskolai végzettsége és a megjelölt barátok iskolai végzettsége között rendre szignifikáns és erős összefüggés van. Tehát, egy adott iskolai végzettséggel rendelkező megkérdezett hasonló kvalitásúval barátkozik, azaz az úgynevezett homofil kapcsolatok jellemzőek.

„Barátot szerencse hoz, szükség próbál”

Az országos Háztartás Monitor adatfelvételekhez hasonlóan, mi is megkérdeztük a nyíregyháziakat arról, hogy bizonyos helyzetekben van-e olyan családtagja/rokona illetve barátja/ismerőse, akinek a segítségére számíthat.

6. ábra: Segítségnyújtás különböző helyzetekben (%)

A fenti ábrán jól látszik, hogy a hivatalos ügyek intézésében, illetve betegség esetén a megkérdezettek majdnem felének van olyan családtagja vagy rokona, akinek a segítségére számíthat. Hasonlóan a családtagok nyújtotta segítséghez, a megkérdezettek ugyanabban a két ügyben számíthatnak leginkább barátaikra, ismerőseikre is. Viszont az állásszerzésben, illetve az iskoláztatással kapcsolatban nem nagyon tér el a családtagok/rokonok, illetve a barátok/ismerősök nyújtotta segítség aránya.

A rosszabb jövedelmi helyzetben élők az átlagosnál jobban számíthatnak családtag/rokon segítségére az iskoláztatással, továbbtanulással kapcsolatban, valamint egy jó állás megszerzésében is. A barátok, ismerősök segítségnyújtására is jobban számíthatnak azok, akik háztartási jövedelmek tekintetében inkább alul helyezkednek el.

Mindez azért érdekes, mert általában a kedvezőbb jövedelmi helyzetben lévők azok, akik jobban tudják kapcsolati tőkéiket mozgósítani. A következőkben országos adatokkal hasonlítjuk össze saját adatainkat.

3. táblázat: A segítségnyújtás formái és szereplői (%)

	Rokona, családtagja van (%)		Barátja, ismerőse van (%)	
	Nyíregyháza	Ország ¹	Nyíregyháza	Ország
Segítséget nyújt, vagy nyújtott Önnek hivatalos ügyintézéshez (pl. önkormányzati engedélyek, kölcsönök, hitelek, szerződés-kötések stb.) ?	50	75	30	15
Segítséget nyújt vagy nyújtott egy jó állás, munkahely megszerzéséhez?	18	10	19	12
Betegség esetén segít vagy segített jó orvost szerezni?	47	39	33	25

Láthatjuk, hogy a nyíregyháziak az országosnál kisebb arányban számíthatnak a rokonok, családtagok segítségére hivatalos ügyintézéseikben. A többi esetben úgy tűnik, a nyíregyházi polgárok jobb helyzetben vannak, mint az ország lakossága általában.

A segítségnyújtás bármelyik formáját tekintve rendre szignifikáns kapcsolatot találtunk a megkérdezett korával. Ez talán nem is meglepő, hiszen az iskolázatlansággal, egyetemre való bejutással inkább a fiatalok érintettek, a betegség esetén nyújtott segítséggel pedig inkább az idősebb korosztály.

Ha egy összevont változó mentén vizsgáljuk a különböző segítségnyújtási típusokat, elmondhatjuk, hogy a megkérdezettek 31,7 százaléka egyik területen sem számíthat sem rokoni, sem pedig baráti, ismerősi segítségnyújtásra. Ez minden harmadik embert érint. Országosan ez az arány 43 százalék, tehát Nyíregyházán valamivel jobb a helyzet e tekintetben (TÁRKI, 2000).

Megkérdeztük azt is, hogy bizonyos szituációkban kihez/kikhez fordulnának segítségért a megkérdezettek. Két válaszlehetőség volt minden helyzetben, tehát maximum két személyt lehetett megjelölni az egyes szituációkban.

Az első szituációban azt kellett elképzelni a megkérdezetteknek, hogy ha beteg lenne és néhány napra ágyban kellene maradnia, így nem tudná elvégezni a ház körüli munkát, bevásárlást, akkor kire számíthatna. Ebben a helyzetben a legtöbben (59,4%) a férj, feleség, élettárs, partner kategóriát jelölték meg, tehát elsősorban tőlük várnak és remélnék segítséget. Őket az anyák és a lányok követik, akikre ilyen probléma esetén számíthatnak. A másodsorban említettek is az ő szerepüket erősítik meg, hiszen a család nőtagjai jönnek számításba, kicsivel többen a lányok (20%), majd az anyák (14,3%). A másodsorban említettek között a barátok jelentősége is megnőtt. (2,4%-ról, 11,9%-ra.)

Ha nagyobb összegű kölcsönre lenne szüksége a megkérdezetteknek, akkor leginkább az anya jöhet számításba, hiszen minden ötödik válaszadó (20,8%) elsősorban az édesanyjához fordulna kölcsönért. Érdekes kiemelni, hogy a második leggyakoribb válasz (14%) ennél a kérdésnél az volt, hogy senkihez nem fordulna a megkérdezett. A másodsorban megjelölhető személyeknél a megkérdezettek negyede (24,9%) nem tudja, kihez fordulhatna ilyen esetben.

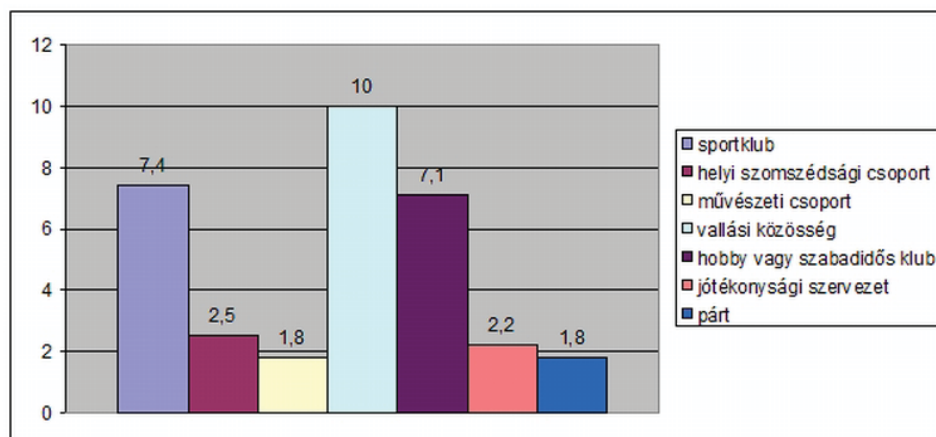
A harmadik szituáció arról szólt, hogy kihez fordulna segítségért a megkérdezett abban az esetben, ha rosszkedvű, lehangolt. Ennél a kérdésnél is elsősorban a férj, feleség, élettárs, partner kategória jelent meg a leggyakrabban, a megkérdezettek fele (50,3%) tőlük várja a segítséget. A barátok is jelentős segítséget képviselnek ebben a kérdésben (15,6%), fontos szerepük lehet a lelki segítségnyújtásban.

„A hagyományos közösség felbomlása felszabadította az embereket azoktól a dolgoktól, amelyeket nem szeretnek, de magukra hagyta őket.”

A már említett baráti és családi, rokoni kapcsolatokon kívül az emberek életminőségét az is meghatározza, hogy milyen más kisközösségekhez tartozik. Minél többféle közösséghez kapcsolódik az egyén, annál nagyobb eséllyel él jobb életminőségben (Utasi, 2008).

Kutatásunk alkalmat adott arra, hogy megtudjuk, vajon a nyíregyháziak mennyire integrálódnak be a város mindennapjaiba, mennyire veszik ki részüket a közösségi kezdeményezésekből.

7. ábra: A szervezetekhez, közösségekhez tartozás jellemzői Nyíregyházán (%)

Az eredmény magáért beszél: a megkérdezetteknek csupán 7,4 százaléka tagja valamilyen sportklubnak; helyi szomszédsági csoportnak 2,5 százalékuk; ennél is kevesebben, a minta 1,8 százaléka mondta azt, hogy tagja valamilyen művészeti csoportnak. A legnagyobb arányban vallási közösséghez tartoznak a megkérdezettek, hiszen minden tizedik válaszadó tagja valamilyen vallási közösségnek; hobby vagy szabadidős klubnak 7,1 százalék; jótékonyági szervezethez csupán 2,2 százalékuk tartozik, míg valamilyen párttagságról 1,9 százalékuk számolt be.

Több változó mentén is megvizsgáltuk, hogyan alakul a különböző közösségekhez való tartozás a városban.

a) Sportklub-tagság

Talán nem meglepő módon, a férfiak inkább tagjai valamilyen sportklubnak, mint a nők. Korosztályokat tekintve természetesen a fiatalok, valamint a középkorúak azok, akik inkább csatlakoztak valamilyen sportklubhoz. Érdekesebbnek tűnik az az adat, hogy a sportklubbeli tagság szignifikáns összefüggést mutat azzal is, hogy a megkérdezettnek hány barátja van: az 5–9 barátal rendelkezőknél a legvalószínűbb, hogy tagjai valamilyen sportklubnak. A gazdasági aktivitást és a sportklub-tagság összefüggését vizsgálva újra szignifikáns összefüggést figyelhetünk meg: leginkább az alkalmazotti munkaviszonyban lévők tagjai valamilyen sportklubnak, az aktív munkaerőpiaci lét tehát aktívabb klubéletet is magával hozhat.

b) Helyi, szomszédság csoportbeli tagság

Az, hogy valaki tagja a helyi, szomszédsági csoportnak szignifikáns összefüggést mutat azzal, hogy a megkérdezettnek hány barátja van: az 5–9 barátal rendelkezők azok, akik nagyobb valószínűséggel tagjai a helyi közösségeknek.

c) Művészeti csoporthoz való tartozás

Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál valószínűbb, hogy tagja valamilyen művészeti csoportnak, illetve a fiatalokra inkább jellemző ez a fajta elfoglaltság.

d) Vallási közösséghez való tartozás

A vallási közösséghez való tartozást is befolyásolja némiképp az, hogy a válaszadó milyen nemű és elmondható, hogy a nők nagyobb arányban tagjai valamilyen vallási közösségnek. Meggyőzőbb az összefüggés a korosztályokat vizsgálva: az idősebbek nagyobb valószínűséggel tartoznak valamelyik vallási közösséghez. Ezt erősíti a gazdasági aktivitással való összevetés is, hiszen azok körében, akik tagjai valamilyen vallási közösségnek, magas a nyugdíjasok aránya. Vizsgáltuk azt is, van-e összefüggés aközött, hogy valaki tagja-e egyházi közösségnek és hogy hol lakik: az adatok szerint a belvárosban, illetve a bokortanyákon élők között vannak legnagyobb arányban a vallási közösséghez tartozók.

e) Hobbi vagy szabadidős klubbeli tagság

A szenvedéllyel végzett, bármilyen típusú hobbi megléte növeli az elégedettség érzését és hozzájárul társas kapcsolatok kialakulásához, fenntartásához (Utasi, 2008).

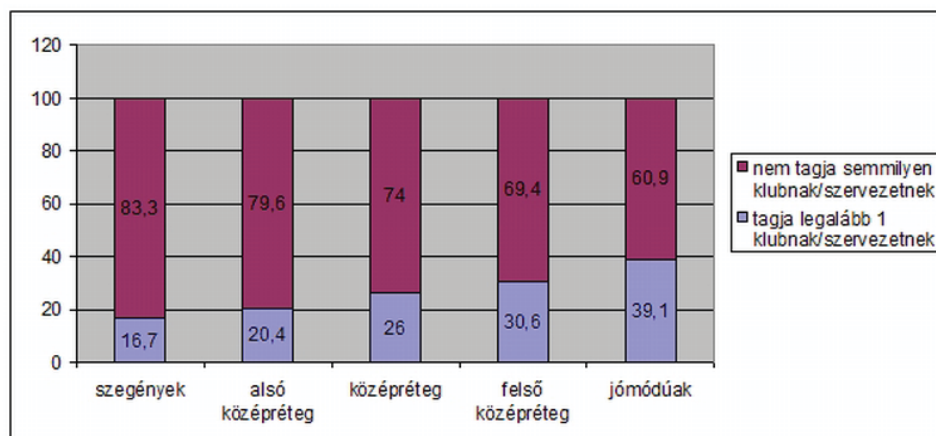
Adataink alapján kijelenthető, minél több barátja van valakinek, annál inkább jellemző rá az, hogy tagja valamilyen hobby vagy szabadidős klubnak. Ez nem is meglepő, hiszen ha valaki eljár különböző társaságokba, nagyobb valószínűséggel tesz szert barátokra is. Kevésbé erősen, de a klubtagság összefügg a megkérdezett nemével is: a férfiak valamivel nagyobb arányban tagjai valamilyen hobby vagy szabadidős klubnak.

A klub és szervezetbeli tagságot vizsgálva készítettünk egy összevont változót, mely azt méri, hogy a megkérdezettek közül hányan tagjai legalább egyfajta klubnak/szervezetnek illetve, hogy hányan vannak olyanok, akik egynél több szervezethez tartoznak. Az adatok szerint a mintába került városlakók közül minden negyedik tagja (19,4%) valamilyen, általunk felsorolt klubnak vagy szervezetnek, és csupán további 5,8 százalék az, aki egynél több szervezethez csatlakozott. A megkérdezettek közel 75 százaléka nem tartozik semmilyen klubhoz vagy szervezethez sem!

Miért lényeges ezzel foglalkozni? Ezek a közegek adhatnak lehetőséget arra, hogy különböző státusú emberek találkozzanak egymással, létrehozzák úgynevezett gyenge kötéseiket. Ezek a kötések tartják össze magát a közösséget azáltal, hogy „társadalmi státusukat tekintve egymástól távol eső egyéneket egymással lazán, de mégis” összekötnek (Albert-Dávid, 2007:187).

Vizsgáltuk azt is, vannak-e olyan változók, melyek befolyásolják, vagy előre jelzik azt, hogy valaki tagja-e valamilyen klubnak vagy szervezetnek. Az adatok megerősítették azt, hogy a barátok száma, valamint a közösséghez való tartozás között szignifikáns összefüggés van.

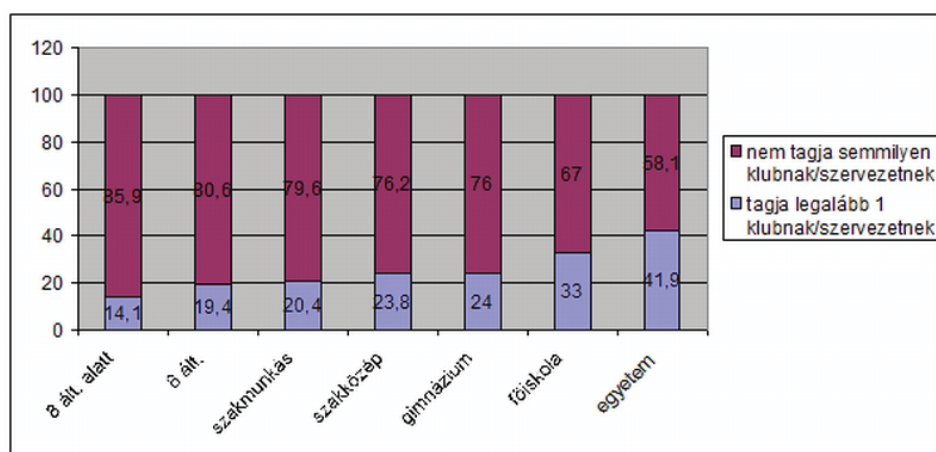
Ha a korosztályokat vesszük szemügyre, látható, hogy a középkorúak azok, akik leginkább csatlakoztak valamilyen szervezethez, viszont nincs lényeges különbség a fiatalok, valamint az idősek részvételi aránya között. Ezt leginkább az idősekre jobban jellemző vallási csoportokhoz való tartozás indokolhatja.

8. ábra: Szervezeti tagság az egyes jövedelmi rétegek szerint (%)

(Chi-square=21,913; DF=4; $p < 0,001$)

Valamivel erősebb és meggyőzőbb az összefüggés a klubtagságot mérő összevont változó és a társadalmi rétegeket mutató változó között: a társadalmi hierarchiában felfelé haladva növekszik a klubtagok aránya. Általánosságban is elmondható, hogy a kedvezőbb élethelyzetben lévőknek magasabb az igényük a közösségi kapcsolódásra. Optimális esetben ez a nagyobb közösségért való tenni akarásban is megmutatkozik (Utasi, 2008).

Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a valamilyen közösséghez való tartozás valószínűsége és az iskolai végzettség között. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy csatlakozott valamilyen klubhoz vagy szervezethez.

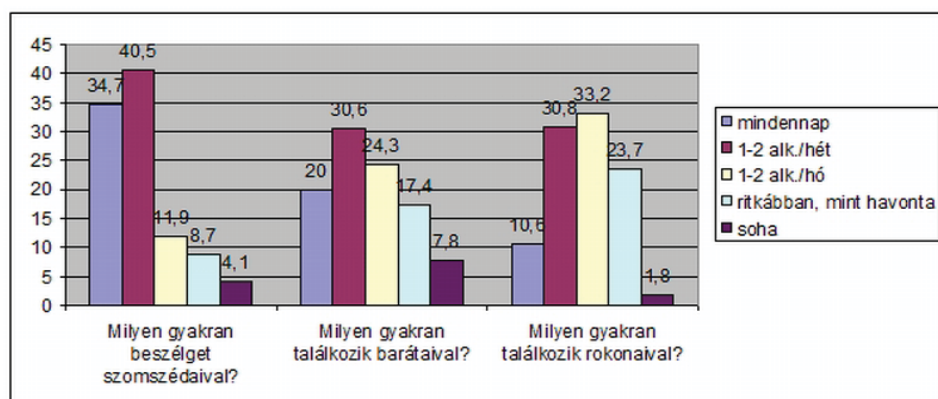
9. ábra: Szervezeti tagság a végzettség szerint (%)

(Chi-square=40,241 DF=6; $p < 0,001$)

„Elvesztegetett napnak tekintem mindegyiket, amelyen nem kötök újabb ismeretséget”

A következőkben arról lesz szó, hogy a nyíregyháziak milyen gyakran beszélgetnek szomszédjaikkal, milyen gyakran találkoznak barátaikkal, rokonaikkal. Azért lényeges vizsgálni ezt a kérdést, mert tudjuk azt, hogy a kapcsolati tőkébe egyéb tőkét, elsősorban pl. időt kell investálni ahhoz, hogy az bármikor működőképes legyen. Ez azt jelenti, fontos az, mennyi időt szánunk arra, hogy szeretteinkkel, ismerőseinkkel, a hozzánk közel állókkal találkozzunk, vagy az adott településrészen, lakótömbben élő szomszédjainkkal néhanapján beszéljünk.

10. ábra: A kapcsolattartások gyakorisága (%)

A megkérdezettek nagy része mindennap, de legalább hetente 1-2 alkalommal beszélget szomszédjaival. Megközelítőleg minden tizedik válaszadó csak havonta 1-2 alkalommal teszi ezt.

Amint az ábrán látható, majdnem minden harmadik válaszadó mondta azt, hogy barátaival hetente 1-2 alkalommal találkozik. Minden ötödik pedig napi rendszerességgel tartja a kapcsolatot barátaival. Negyedük havonta 1-2 alkalommal, 17,4 százalék pedig ritkábban, mint havonta.

A rokonokkal kapcsolatban változik a helyzet, ritkul a mindennapos találkozások gyakorisága: a megkérdezettek harmada havi rendszerességgel tartja a kapcsolatot rokonaival; majdnem minden harmadik hetente 1-2 alkalommal találkozik rokonaival. Minden tizedik megkérdezett naponta találkozik velük.

A szomszédokkal való beszélgetés gyakoriságát mérő változó és gazdasági aktivitást mutató változó között összefüggés van: a nyugdíjasok és a kismamák azok, akikre leginkább jellemző az, hogy mindennap beszélgetnek szomszédjaikkal. Ez nem is meglepő, hiszen ők azok, akik a legtöbb időt töltik otthon. Akik soha nem beszélgetnek szomszédjaikkal, azok legnagyobb valószínűséggel az alkalmazottak, tehát, akik teljes vagy részmunkaidőben dolgoznak. Viszont az is igaz, hogy azok közül, akik soha nem beszélnek szomszédjaikkal, minden tizedik munkanélküli. Ez egyfajta izolálódással is magyarázható.

Egyenes irányú összefüggés van a barátok száma és a szomszédokkal való beszélgetés gyakorisága között. Minél több barátja van valakinek, annál jellemzőbb

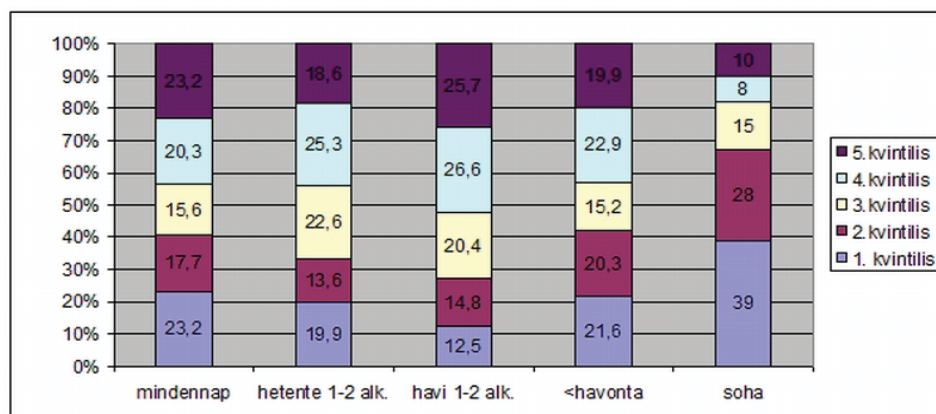
rá, hogy naponta beszédbe elegyedik a szomszédjaival is. A szomszédokkal soha nem beszélgetőkre jellemző leginkább, hogy nincsenek barátaik.

Ha a korosztályokat nézzük meg tüzetesebben, akkor is szignifikáns összefüggést találunk a szomszédokkal való beszélgetés gyakorisága és a megkérdezett kora között: az idősebbek gyakrabban, a fiatalok ritkábban elegyednek szóba szomszédjaikkal.

Szignifikáns összefüggés van a gazdasági aktivitás és a barátokkal való kapcsolattartás gyakorisága között: az alkalmazottak azok, akik a leggyakrabban, tehát akár naponta tartják a kapcsolatot, találkoznak barátaikkal. A kismamák, a saját vállalkozásban dolgozók és a munkanélküliek hetente 1-2 alkalommal töltenek időt barátaikkal. A nyugdíjasok között viszont majdnem minden ötödikre az jellemző, hogy soha nem találkozik barátaival.

A barátokkal való találkozás gyakorisága szignifikáns összefüggést mutat a megkérdezett háztartási jövedelem szerinti besorolásával.

11. ábra: A barátokkal való találkozás gyakorisága a háztartásban mért jövedelmek szerint (%)

(Chi-square=70,178; DF=16; p<0,001)

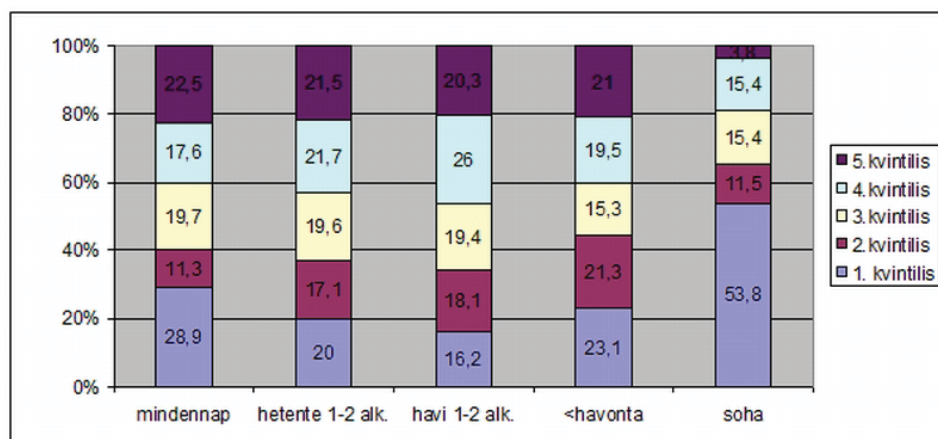
A legrosszabb helyzetben élők azok, akikre a legjellemzőbb az, hogy soha nem találkoznak barátaikkal. A rossz életfeltételek általában is hozzájárulnak a kapcsolatok beszűküléséhez (Utasi, 2008).

Viszont a barátokkal való mindennapos találkozás ugyanolyan mértékben jellemző a legalsó, mint a legfelső kvintilisre. A havi rendszeres kapcsolattartás a barátokkal leginkább a jó helyzetben élőkre (4. kvintilis) jellemző. Az ettől valamivel gyakoribb (havonta 1-2 alkalom) találkozás a hierarchiában felfelé haladva növekszik, a tendencia legfelül törik meg némileg. Ez jellemző a barátokkal való heti kapcsolattartásra is.

A barátok száma és a rokonokkal való kapcsolattartás gyakorisága között is szignifikáns kapcsolat figyelhető meg. Gondolhatnánk azt is, hogy akinek sok barátja van, annak nincs ideje a rokonokkal való találkozásra, de az adatok azt mutatják, hogy ez nem így van. Az eredményeket torzíthatja, hogy hazánkban sokan sorolják különböző rokonaikat is a barát kategóriához.

Megvizsgáltuk azt is, hogy vajon a háztartások jövedelmi helyzete befolyásolja-e a rokonokkal való kapcsolattartás gyakoriságát.

12. ábra: A rokonokkal való kapcsolattartás gyakorisága a háztartási jövedelmek tükrében (%)

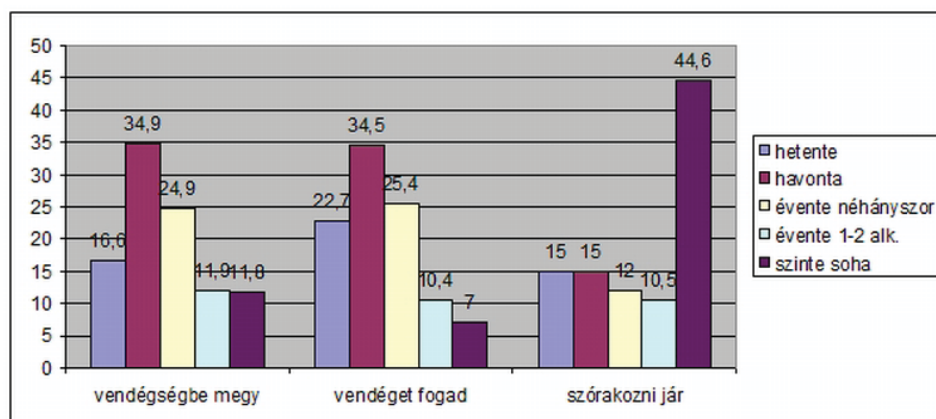
(Chi-square=42,447; DF=16; p<0,001)

Láthatjuk, hogy a rokonokkal való napi szintű kapcsolattartás a legelső kvintilishez tartozókra jellemző leginkább. Kiemelendő viszont az is, hogy azok között, akik soha nem tartják rokonaikkal a kapcsolatot, toronymagasan a legelső ötödbe tartozók vannak. A második kvintilisbe tartozók legjellemzőbben havonta találkoznak rokonaikkal, a tőlük némileg jobb helyzetben lévők pedig inkább a rendszeresebb, gyakoribb találkozást részesítik előnyben. A negyedik kvintilisbe tartozók havonta egy-két alkalommal találkoznak rokonaikkal leggyakrabban, míg a legfelső ötödre az ennél gyakoribb kapcsolattartás jellemző.

A telefonos kapcsolattartásra is rákérdeztünk, hiszen a személyes találkozásoknál érdemes figyelembe venni a kommunikációs csatornák egyéb formáit is: a megkérdezettek közel 90%-a (89%) beszélt a megkérdezés időpontjától számított egy héten belül olyanval, akivel nem egy háztartásban él. Ez a személy pedig leggyakrabban a válaszadó közeli családtagja volt (88,3%). Jelentős a barátok aránya is, 78,2%. Valamilyen egyéb rokonnal a minta majdnem háromnegyed része (73,9%), ismerőssel pedig 67,6 százalékuk beszélt.

A barátokkal való kapcsolattartásra, társasági életre kicsit másképpen, de újból rákérdeztünk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen gyakran járnak vendégségbe a megkérdezettek, milyen gyakran fogadnak ők maguk vendégeket, illetve, hogy eljárnak-e nyilvános helyekre baráti társasággal.

13. ábra: Összejövetelek gyakorisága (%)

A megkérdezettek zöme havonta megy vendégségbe, látogatóba barátaihoz, ismerőseihez, rokonaihoz. Ugyanígy havonta fogadnak vendéget is a válaszadók. A nyilvános helyekre való eljárás viszont nem nagyon jellemző, a megkérdezettek 44,6 százaléka nem él ezzel a lehetőséggel. Az úgynevezett magántársasági együtt-lét ritka hazánkban, annak ellenére, hogy fontos instrumentális és emocionális hozadéka is lehet ezeknek a kapcsolattartási formáknak (Utasi, 2008).

Összegzés

A fentebb tárgyalt téma egy, a nyíregyházi lakosok életminőségét vizsgáló kutatás egy részének adataira épült. Az életminőséget vizsgálva, meglátásom szerint vizsgálni szükséges az egyének társas kapcsolatát, családtagjaikhoz, barátaikhoz, tágabb környezetükhöz, közösségekhez való tartozását is. Ahogyan a téma egyik jeles hazai kutatója, Utasi Ágnes is megállapította, a kapcsolatok az életminőség szempontjából nagyon fontos, immateriális javak. A témában végzett vizsgálataim alapján elmondható, hogy például a szűkös anyagi feltételek kevésbé okoznak rossz életminőséget, mint a kapcsolatok hiánya. A kapcsolathányban szenvedők izolálódnak a társadalom többi részétől, nem tudják kiaknázni a kapcsolatok által nyújtott erőforrások sokaságát (Utasi, 2008).

Adataink alapján mi is arra a következtetésre jutottunk, hogy vannak úgynevezett kapcsolat- vagy forráserős társadalmi csoportok, illetve olyanok, akikre inkább a kapcsolathány jellemző. Városunkban a forráserős csoporthoz a fiatalok, iskolázottak, és a férfiak tartoznak, ha a barátokkal való kapcsolatot vesszük figyelembe. Ez kiegészül a jómódúak csoportjával, akik a közösségi lét szempontjából számítanak a kapcsolaterősök közé. A kapcsolathányban szenvedők az idősek, az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők és a nők, ha a barátkozási potenciálokat nézzük, és a szegények azok, akik nagyobb eséllyel maradnak ki a közösségi életből.

Irodalom

- Albert F.–Dávid B.(2002): Az emberi kapcsolatok alakulása Magyarországon a XX. század utolsó évtizedeiben. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kujtjel/pdf/a592.pdf>
- Albert F.–Dávid B. (2007): Embert barátjáról. A barátság szociológiája. Századvég, Budapest.
- Angelusz R.–Tardos R. (1998): A kapcsolathálózati erőforrások átrendeződésének tendenciái a kilencvenes években. Társadalmi Riport 1998. TÁRKI, Budapest.
- Csitt! Egy fehér lovat hallok közeledni. Szerk. Zalotay M.–Salamon G. (1995) Alföldi Nyomda Rt., Debrecen.
- Granovetter, M. (1983): A gyenge kötések ereje. A hálózatelmélet felülvizsgálata. In: Angelusz R.–Tardos R. (1991).: Társadalmak rejtett hálózata. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest. (371–400) Közösségfejlesztés. Szerk.: Varga A. T.–Vercseg I. (1998). VEL Kft, Budapest.
- O. Nagy Gábor (1994): Magyar szólások és közmondások. Gondolat-Talentum., Budapest.
- Utasi Á. (1990): Baráti kapcsolatok. In: Andorka–Kolosi–Vukovich (szerk.): Társadalmi riport 1990. Budapest: TÁRKI (475–486)
- Utasi Á. (2008): Éltető kapcsolatok. A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Újratervezés. Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben. Kutatási jelentés a „Háztartások életút vizsgálata” (HÉV) alapján (2008). Szerk.: Kolosi T.–Tóth I.Gy. TÁRKI, Budapest.
-